

ศาสนาพุทธในโลกสมัยใหม่ : สตรีกับศาสนา The Buddhism on Modern World: Women vs. Religion

พระมหาจිරวัฒน์ กนตวณฺโณ

Phramaha Chiravat Kantawanno

คณะพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email : guntawanno@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่อง “สถานภาพของสตรีในพระพุทธศาสนา” นั้น และมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อนำเอาสิทธิของสตรีตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาลและในสมัยพุทธกาล เพื่อต้องการศึกษาความเสมอภาคของสตรีในพระพุทธศาสนา ความจริงแล้ว บุรุษและสตรีต่างกัน แต่เพียงเพศเท่านั้น แต่ปัญญาและศักยภาพด้านรู้แจ้งธรรมไม่ต่างกันเลย ดังจะเห็นได้ว่า ในครั้งพุทธกาล ขณะที่บุรุษจำนวนมากออกบวชและบรรลุธรรม สตรีจำนวนมากก็ออกบวชและบรรลุธรรมได้เช่นกัน

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในโลกสมัยใหม่ ที่มีต่อฐานะของผู้สตรีนั้นเห็นได้ชัด โดยการเปรียบเทียบฐานะของสตรีในสมัยก่อนพุทธกาลกับสังคมของชาวพุทธ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้รวบรวมความแตกต่างในท่าทีที่มีต่อสตรีตามที่ปรากฏในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ในตอนแรกได้กล่าวถึงฐานะของสตรีในสมัยก่อนพุทธกาล การอนุญาตให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นประวัติศาสตร์ตอนสำคัญของสตรีอินเดียและทั่วโลก เพราะพระพุทธเจ้านับว่าเป็นพระศาสดาพระองค์แรกที่มองเห็นสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคกัน พระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่า สตรีก็มีศักยภาพและสติปัญญาเท่าเทียมกับบุรุษในการตรัสรู้ธรรม อาจกล่าวได้ว่าพระพุทธเจ้าเป็นนักต่อสู้เพื่อสิทธิของสตรีคนแรกของโลก

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงสิทธิ หน้าที่ บทบาทและความเสมอภาคของสตรีไว้อย่างไร รวมทั้งมีคำสอนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสตรีทั้งโดยตรงและโดยอ้อม หากศึกษาสำรวจคัมภีร์ทั้งหมดโดยตลอดแล้ว อาจกล่าวได้ว่า โดยการเปรียบเทียบกับข้อความที่สรรเสริญหรือพูดถึงสตรีในแง่บวกมีมากกว่า พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการให้ อิสรภาพทางจิตแก่สตรี และ

ชัดเจนขึ้นเมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับบทบาทของสตรีในสังคมของศาสนาพราหมณ์ ผู้ที่ศึกษาพระพุทธศาสนาจากสภาพสังคมในปัจจุบันมักจะกล่าวโจมตีว่า พระพุทธศาสนาดขี่สตรี ไม่ให้ความเสมอภาคเท่าเทียมกันกับบุรุษ เช่นการที่ไม่ยอมให้สตรีบวชตั้งแต่ต้น จริง ๆ แล้วสตรีภายใต้พระพุทธศาสนามีอิสระและพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาได้ทุกอย่าง พระพุทธศาสนาไม่มีข้อยกเว้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงประกาศพระธรรมแก่ประชาชนทั้งบุรุษและสตรี เพราะตระหนักดีว่าความแตกต่างระหว่างสตรีและบุรุษโดยแท้จริงแล้วไม่มีความหมายหรือความสำคัญอะไรเลย เพราะต้องมีความทุกข์ความเดือดร้อนเหมือน ๆ กัน สตรีเพศจึงจัดอยู่ในสถานภาพที่ควรยกย่องเพราะฐานะที่สำคัญของสตรีก็คือ ความเป็นแม่ของลูก

คำสำคัญ : ศาสนาพุทธ, สตรี, ศาสนา

ABSTRACT

Studying about the subject. The "status of women in Buddhism" is primarily aimed at bringing women's rights back to the pre-modern era and the modern era. To study the equality of women in Buddhism, the truth is that men and women differ only in gender. But intelligence and potential for enlightenment do not differ. It can be seen that. In the epoch While many men ordained and attained dharma Many women are ordained and attain dharma as well.

The influence of Buddhism on the modern world status of women is evident by comparing the status of women in pre-Buddhist times and the Buddhist society. Thus, the researcher gathered the difference in attitude toward women as it appears in the Buddhist scriptures and Brahmanism. At first, the status of women in the early epoch Permitting women to ordain women in Buddhism. It is a major history of Indian women and the world. Because the Buddha is the first Prophet to see human rights and equality. Buddha accepted that. Women have the same potential and intelligence as

men in the Enlightenment. It could be said that the Buddha was the world's first woman rights activist.

How does Buddhism relate to women's rights, roles, and equality? Including direct and indirect directives on the protection of women. If you study the scriptures all the time. It can be said. By comparing the praise or positive statements about women. Buddhism plays an important role in giving. Freedom of mind for women and clearer when compared with the role of women in the society of Brahmanism. Those who study Buddhism from the present state of society often attacked. Buddhism oppresses women. Not equality with men Such as not allowing women to ordain from the beginning, indeed, women under Buddhism are free and ready to participate in all religious activities. Buddhism is no exception. The Lord Buddha preached the teachings to the people, both men and women. Because it recognizes that the difference between women and men does not really matter or matter at all. Because of the suffering as well as sex, women are in a status to be praised because of the importance of women is. Motherhood.

Key words: Buddhism, Woman, Religion

บทนำ

ในสมัยก่อนพุทธกาล สตรีอินเดียผ่านการพัฒนาหลายๆ ขั้นตอน ดังจะเห็นจากในยุค ดึกดำบรรพ์ประชาชนชาวอินเดียนับตั้งแต่พระราชาชิบตีลงมา จนถึงประชาชนทั่วไปพากันยึดถือเป็นจารีตว่า ผู้หญิงสาวภายหลังแต่งงานแล้ว หากสามีตายลง หญิงผู้เป็นภรรยาจะต้องโดดเข้ากองไฟในเวลาที่เขาศพของสามีเพื่อตายตามสามีไปด้วย เพราะเหตุที่ผู้หญิงปฏิบัติเช่นนี้ จึงได้มีชื่อว่า “สตี” หรือ “สตรี” แปลว่า ผู้ยอมตายไปกับสามี และเรียกผู้หญิงอีกคำหนึ่งว่า “สมร” แปลว่า “ผู้ยอมตายด้วยกัน” การที่ภรรยายอมตายด้วยการกระโดดเข้าไปในกองไฟเผาที่

สามีเพื่อให้ตัวตายไปกับสามีนั้น เพราะประเพณีของชาวอินเดียมีข้อบังคับว่า หญิงหม้ายที่ไร้สามีแล้วย่อมเป็นที่รังเกียจของสังคมทั่วไปในยุคนั้น (พระมหากมล ถาวโร (มิ่งคำมี), 2543:13)

ในยุคต่อมาประเทศอินเดียมีวิวัฒนาการขึ้น เพราะประชาชนได้รับการศึกษาทั้งยังติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้นจึงพยายามเปลี่ยนแปลงจารีตดังกล่าว โดยหากว่าหญิงใดที่สามีตายลงหญิงนั้นจะต้องโกนผมบนศีรษะออกให้หมด ทั้งวัตถุ คือ เสื้อผ้าที่จะใช้นุ่งห่มระดับกายจะต้องยอมให้มีแต่เฉพาะสีเหลืองเพียงสีเดียว ครั้นกาลเวลาผ่านไป จารีตประเพณีดังกล่าวก็เสื่อมลง ไม่มีผู้ใดยึดถือประเพณีปฏิบัติได้ บรรดานักปราชญ์ในอินเดียยุคต่อมาจึงแก้ไขจารีตนั้นพร้อมกับบัญญัติศัพท์ของคำว่า “สตรี” ลงในพจนานุกรม โดยให้ความหมายคำว่า “สตรี” แปลว่าผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์กับชายผู้เป็นสามีเท่านั้น (เรื่องเดียวกัน:13) ในสมัยอินเดียโบราณ ไม่ว่าจะเป็ นพิธีกรรมศาสนาใดๆ มักจะกำหนดให้สามีภรรยาต้องกระทำร่วมกัน โดยให้ภรรยาเป็นฝ่ายสนับสนุนสามี ศาสนาพราหมณ์ถือว่า เพื่อให้เป็นที่มั่นใจได้ว่า วิญญาณของตนจะไปสู่สรวงสวรรค์ สามีภรรยาจะต้องมีบุตรชาย เพราะบุตรชายจะเป็นผู้ทำพิธีทางศาสนาให้กับวิญญาณของบิดา ข้อกำหนดดังกล่าวมีอิทธิพลในการกีดกันผู้หญิงอย่างยิ่ง เพราะนอกจากผู้หญิงจะมีหน้าที่ทั้งทางสังคมและศาสนาที่จะต้องแต่งงานแล้ว ผู้หญิงผู้เป็นภรรยาจะต้องสามารถให้กำเนิดบุตรด้วย หากเธอไม่สามารถทำหน้าที่นี้ได้สำเร็จทั้งเธอและสามีของเธอก็จะไม่ได้ไปสู่สวรรค์ แม้ในการทำพิธีบูชาขี้อู เธอก็ได้แต่มีส่วนร่วมในพิธีของสามีเท่านั้น (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2525:42)

ในการทำความเข้าใจสถานภาพของสตรี ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา เราจำเป็นต้องศึกษาสภาพสังคมอินเดียสมัยก่อนและหลังพุทธกาล คือ สถานภาพสตรีในสังคมพราหมณ์และฮินดู ซึ่งสังคมอินเดียในสมัยก่อนพุทธกาล สถานภาพของสตรีในสังคมพราหมณ์และฮินดูสามารถแบ่งได้ ดังนี้ (พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) และคณะ, 2544:76-79)

ยุคพระเวท สันนิษฐานได้จากในคัมภีร์พระเวทว่าด้วยการประกอบพิธีกรรมทั้งหมดซึ่งกล่าวถึง ผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทั้งหมด ว่าคือ พราหมณ์บุรุษ จึงน่าเชื่อว่าสตรีได้ถูกกีดกันมิให้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และก็คงถูกกีดกันเรื่องการศึกษาและการประกอบพิธีกรรมเช่นในปัจจุบัน นอกจากนี้ศาสนาพราหมณ์ในช่วงนี้ไม่มีแนวคิดเรื่องการออกบวชบำเพ็ญเนกขัมมบารมี สตรีก็คงไม่มีโอกาสได้บวชด้วย

ยุคอุปนิษัต ยุคนี้ศาสนาพราหมณ์เริ่มศึกษาคำสอนจากพระพุทธศาสนา แม้กระทั่งเรื่อง การออกบวชก็เริ่มปรากฏตัวละครในคัมภีร์อุปนิษัตบางเรื่อง พุทธทาร์ณยกอุปนิษัตเล่าเรื่องการ ได้ว่าที่ เรื่องพรหมัน หน้าพระที่นั่งของกษัตริย์ระหว่างท่านยัชญวัลยกะและนักบวชหญิงชื่อ คารคี เป็นต้น ตรงจุดนี้เองจะเห็นได้ว่า อายุของอุปนิษัตนั้น มิได้เก่าแก่เกินสมัยพุทธกาลอย่างที่ นักปราชญ์อินดูเข้าใจ อุปนิษัตนี้จัดเป็นวรรณกรรมทางปรัชญา ที่ได้รับอิทธิพลจากคำสอนของ พระพุทธศาสนาหรือแนวคิดเรื่องการออกบวชไปจากพุทธและเซน ดังนั้น ฐานะของสตรีคงไม่ สูงส่งนัก

ยุคคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ในคัมภีร์มनुธรรมศาสตร์ หรือมनुสังหิตา ซึ่งมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับว่า ได้บรรจุคำสอนพื้นฐานของศาสนาอินดู ในคัมภีร์นี้ ได้กล่าวถึงสตรีในลักษณะไม่เท่าเทียมกันกับบุรุษเพศไว้มาก เช่น สตรีไม่มีสิทธิในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาธรรมชาติของ สตรีไม่น่าไว้ใจล่อลวงชาย สตรีไม่อาจดูแลตัวเองได้ ต้องมีบุรุษคุ้มครองตลอดเวลาสตรีไม่มีสิทธิ ในมรดกหรือมีสมบัติเป็นของตนเอง บุรุษมีสิทธิเขียนตีสตรีหรือแม้แต่สังหาร แม้เป็นความผิด เพียงเล็กน้อย สิ่งเหล่านี้ในคัมภีร์มनुธรรมศาสตร์ได้กำหนดสถานะของสตรีชาวอินเดียน้อยกว่า ทำให้สตรีชาวอินเดียนั้นมีความทุกข์ยาก และยังกำหนดประเพณีที่ให้สตรีอินเดียนั้นเป็นฝ่ายไปขอ ผู้ชายแต่งงานด้วยการจ่ายค่าสินสอดแพงมาก บางรายขอผ่อนสินสอดก็มี เมื่อจ่ายไม่ทัน ก็จะถูกญาติพี่น้องฝ่ายสามีทุบตีอย่างทรมาณ บางรายก็ถูกราดด้วยน้ำมันจุดไฟเผาทั้งเป็น แม้จะถูก ทรมาณ สตรีเหล่านั้นก็ต้องจำยอม เพราะมनुบอกว่า สตรีแต่งงานแล้วขอหย่าไม่ได้ และความ ซื่อสัตย์จงรักภักดีของภรรยา มิได้จำกัดเฉพาะเวลาแห่งชีวิตของสามีเท่านั้น แต่ยังคงติดตามไป พร้อมกับสามีด้วย โดยการทำลายชีวิตตนด้วยการเข้าไปในเปลวไฟแห่งกองไฟที่เผาศพสามีด้วย แม้การปฏิบัติที่ถือว่าทารุณโหดร้ายป่าเถื่อนเหล่านี้ จะได้ถูกยกเลิกและถูกห้ามโดยสิ้นเชิง แต่ก็ เป็นสิ่งที่ชี้ถึงสถานะที่ตกต่ำของสตรีชาวอินเดียนในสมัยอดีต และอาจจะยังมีการยึดถืออยู่ในบาง ระดับในปัจจุบัน

การยอมรับสถานะของสตรีอินเดียนั้นเป็นความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาของสังคม อินเดียนสมัยก่อน สร้างภาวะความรับผิดชอบทางสังคมและศาสนาแก่ผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงต้อง แต่งงานและมีบุตร ฐานะภายในครอบครัวของผู้เป็นภรรยาถือว่าต่ำมาก ไม่ได้รับเกียรติและการ ยกย่องนับถือ ภรรยาต้องนับถือสามีเป็นเทวดา คอยปรนนิบัติรับใช้และตกอยู่ภายใต้บังคับ

บัญชาของสามี ทั้งพ่อแม่และญาติพี่น้องของสามีจะเป็นนายที่คอยสั่งให้ภรรยาต้องกระทำตามทุกสิ่งทุกอย่าง โดยภรรยาอาจได้รับสิทธิ์หรืออำนาจเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่เกี่ยวกับการงานภายในบ้าน แต่จะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นสาธารณะ หากสามีตาย ภรรยาผู้เป็นหม้ายต้องกลับไปอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของบิดาหรือบุตรชาย สตรีในสมัยนี้จึงไม่มีค่า ไม่มี ความหมายหรือความสำคัญต่อสังคมนอกจากเป็นเพียงสมบัติของบุรุษ สตรีไม่ได้รับการยกย่อง ไม่ได้เป็นเจ้าของชีวิต เป็นตัวของตัวเอง หรือดำรงชีวิตตามที่ตนต้องการเลย (ปารีชาติ นนทกานันท์, 2523 : 10)

จะเห็นได้ว่า การมีบุตรสาวในสังคมอินเดีย คือ ภาระของครอบครัว เป็นความกังวลของพ่อแม่เพราะหากถึงเวลาอันควรแล้ว หญิงใดที่พ่อแม่ไม่สามารถหาคู่ครองจัดงานแต่งงานให้ได้ ก็จะเป็นการนำความอับอายมาสู่วงศ์ตระกูล ในสมัยนั้นถือว่า หน้าที่ของผู้หญิงคือ การแต่งงานมีครอบครัว หากผู้หญิงในตระกูลใดไม่สามารถหาคู่ครองได้ ก็จะถูกเพ่งเล็งและเป็นที่ดูถูกของสังคม การมีบุตรหญิงของสังคมอินเดียถือเป็นความกังวลและความทุกข์ของพ่อแม่ (ลักษณะวัต ปาละรัตน์, 2545 : 6)

ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในอินเดีย ท่ามกลางสังคมที่มีการเลือกปฏิบัติและมีท่าทีต่อสตรีอย่างเลวร้ายถึงขั้นสูงสุด คำสอนของพระพุทธองค์ ว่าด้วยเรื่องธรรมชาติอันแท้จริงของชีวิตและความตาย เกี่ยวกับเรื่องกรรมและสังสารวัฏ ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงเกี่ยวกับท่าทีของสังคมที่มีต่อสตรีในสมัยนั้น พระพุทธศาสนาสอนเรื่องกฎแห่งกรรมบุคคลต้องรับผิดชอบต่อการกระทำและผลของการกระทำของตนเอง ความผาสุกของบิดาและปู่มิได้ขึ้นอยู่กับการกระทำของบุตรชายหรือหลานชาย แต่จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน จากหลักฐานที่กล่าวถึงสตรีในคัมภีร์ต่างๆ ของพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่า สถานภาพของสตรีผู้เป็นบุตรได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี แม้จะไม่มีหลักฐานแสดงว่าได้รับการต้อนรับและเป็นที่ยินดี

แต่ก็ไม่มีหลักฐานอันแสดงว่า การได้บุตรสาวเป็นความเศร้า ความผิดหวังของครอบครัว การมองบุตรสาวเป็นความกังวล เครืองถ่วง เครืองกีดขวางของบิดาเริ่มหมดความสำคัญหรือแม้จะยังมีอยู่แต่น้อยลงไป เพราะพระพุทธศาสนาไม่ได้ให้ความสำคัญต่อความเชื่อเรื่องพิธีกรรมที่จำเป็นจะต้องมีบุตรชายเป็นผู้ประกอบพิธีแก่บิดาผู้ล่วงลับ บุตรชายหรือบุตรสาวจึงไม่แตกต่างกันในการประกอบพิธีกรรมตามศาสนาและความเชื่อ ในสมัยนี้ทั้งบุตรชายและบุตรสาวถือเป็น

ศูนย์รวมแห่งความรัก ความหวังของพ่อแม่ พระพุทธองค์ทรงเสนอทรรคนะใหม่ (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชฎาเสน, 2539 : 6)

เมื่อครั้งที่พระเจ้าปเสนทิ แห่งแคว้นโกศล ทรงผิตหวังไม่พอพระทัยเมื่อพระนางมัลลิกา ประสูติพระราชธิดา โดยตรัสกับพระเจ้าปเสนทิ ว่า“ดูกร มหาบพิตรผู้เป็นใหญ่ยิ่งกว่าปวงชน แท้จริงแม้สตรีบางคนก็เป็นผู้ประเสริฐพระองค์จงชูปเลี้ยงไว้ สตรีที่มีปัญญา มีศีล ปฏิบัติแม่ผัว พ่อผัวดังเทวดา จงรักสามี บุรุษที่เกิดจากสตรีนั้นย่อมเป็นคนแก้วกล้าเป็นเจ้าของที่ศได้ บุตรของภริยาดีเช่นนั้น แม้ราชสมบัติก็ครอบครองได้” (ธตฺตสูตฺร.สง.ส. 15/377/121-2)

พระพุทธองค์ทรงเสนอทรรคนะใหม่ที่ค้ำกับทรรคนะเดิม โดยแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิง และผู้ชายมีความสามารถเสมอกัน บุคคลจะดีได้เพราะความรู้ ความสามารถ การกระทำไม่ใช่ที่เพศ และบุตรหญิงอาจดีเสมอหรือดีกว่าบุตรชายได้ ฐานะของสตรีในสมัยพุทธกาล จัดว่า ดีกว่าสมัยก่อนพุทธกาลที่เปรียบสตรีเหมือนวัตถุหรือสินค้า ไม่มีสิทธิเสรีภาพที่จะจัดการกับชีวิตของตน ตามหลักฐานในพระไตรปิฎก มีกรณีที่แสดงให้เห็นว่าสตรีได้รับอนุญาตให้มีเสรีภาพขึ้นบ้าง การแต่งงานเริ่มเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับหญิงสาว ความคิดเรื่องการแต่งงาน เริ่มเปลี่ยนไปจากประเพณีความเชื่อถือเดิมที่จำเป็นต้องประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและฉลองอย่างเอิกเกริกภายใต้

พุทธศาสนากการแต่งงานจะไม่มีพิธีกรรมเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์แต่กลายเป็นเรื่องทางการบ้านการเมือง ไม่ใช่เรื่องทางศาสนา นอกจากนี้ การที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สตรีบวช ก็เป็นการปูทางเพื่อเสรีภาพทางศาสนาอย่างสมบูรณ์ให้แก่สตรี นับเป็นความสำเร็จอย่างแท้จริง เพราะการยอมรับสตรีเข้าในหมู่สงฆ์เป็นการเปิดโอกาสให้สตรีนับถือศาสนาและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาได้โดยตนเอง ไม่ต้องพึ่งหรือขึ้นอยู่กับผู้อื่นในการจะเข้าถึงจุดหมายในทางศาสนา สตรีในทัศนะของพระพุทธศาสนาจึงมีเสรีภาพที่จะดำเนินชีวิตอย่างอิสระและสามารถลิขิตชีวิตตนเองได้ พระพุทธศาสนานอกจากจะช่วยให้สตรีมีส่วนร่วมในชีวิตพรหมจรรย์ ยังช่วยยกสถานภาพสตรีในทางโลก (ฆราวาส) ให้สูงขึ้นด้วย

การที่พระพุทธองค์ ทรงอนุญาตให้สตรีบวชเป็นภิกษุณี เป็นการยกระดับของสตรีขึ้นอย่างมาก ทั้งยังเป็นการยกสถานภาพของสตรีโดยตรง การยอมรับว่า สตรีมีศักยภาพที่จะบรรลุธรรมได้เท่าเทียมกับผู้ชาย จุดนี้เองที่เป็นจุดเด่นของพระพุทธศาสนา ศาสนาพุทธจึงเป็นศาสนา

ที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้มีสิทธิ ทั้งในสังคมและในระดับวิญญาณ โดยมีบทบาทสำคัญในการให้อิสระภาพทางจิตวิญญาณแก่ผู้หญิง และมีความชัดเจนขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงในสังคมของศาสนาพราหมณ์ พุทธศาสนายอมรับว่า ผู้หญิงมีความสามารถเท่าเทียมผู้ชาย ในการที่จะบรรลุธรรมเช่นเดียวกัน โดยการปฏิบัติธรรมะนั้น ไม่มีการแบ่งแยกเพศสถานะ

การยกระดับสถานภาพของผู้หญิง ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงในสังคมอินเดีย เป็นความสำเร็จขั้นพื้นฐานของพระพุทธศาสนา ในการยอมรับผู้หญิงว่ามีความสามารถเท่าเทียมผู้ชาย ถือเป็นก้าวเข้าสู่สิทธิมนุษยชนโดยปราศจากอคติในทางเพศ พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนา ที่ให้สิทธิความเสมอภาคระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงอย่างเท่าเทียมกัน ผู้หญิงอินเดียในสมัยนั้น จึงมีอิสระที่จะตัดสินใจและเลือกปลายทางชีวิตของตน โดยการมีสิทธิที่จะเข้าถึงการหลุดพ้นทางจิตวิญญาณซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่าผู้ชายและผู้หญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะหลุดพ้นทางจิตวิญญาณได้โดยไม่มีการแบ่งแยกทางเพศ ดังนั้น ผู้หญิงในสมัยพุทธกาลจึงมีความเป็นอิสระและพร้อมที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ มากขึ้น และพระพุทธศาสนายอมให้มีการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมด้านผู้หญิง และไม่ให้ความสำคัญในพิธีกรรม การบวงสรวง ซึ่งเป็นกิจกรรมของศาสนาพราหมณ์

โครงสร้างของพระพุทธศาสนาจึงมีความแตกต่างจากความเชื่อตามวัฒนธรรมประเพณีของศาสนาพราหมณ์ในอินเดียโบราณที่ว่า การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ที่สามีและภรรยาจะต้องทำพิธีกรรมร่วมกัน หรือความเชื่อที่ว่า พ่อแม่จะได้ขึ้นสวรรค์ ก็ด้วยการอาศัยพิธีกรรมที่บุตรชายทำให้ กฎเกณฑ์เหล่านี้เป็นการบังคับให้ผู้หญิงจะต้องแต่งงานเพื่อให้มีสิทธิประกอบพิธีกรรมร่วมกับสามีและจะต้องมีบุตรชายเพื่อที่บุตรชายจะได้พาเธอและสามีไปเกิดในสวรรค์ได้ (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2528: 20)

แต่พระพุทธศาสนา มิได้ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมหรือการบวงสรวง ทำให้ผู้หญิงเป็นอิสระจากกฎเกณฑ์ของศาสนาและสังคมในสมัยนั้น และสามารถที่จะหลุดพ้นหรือบรรลุธรรมได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาสามีและบุตรชายการที่พุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงมีความสามารถเท่าเทียมกับผู้ชาย ในการที่เข้าถึงการหลุดพ้นอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา ย่อมแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนายอมรับมานานแล้วว่า ผู้หญิงและผู้ชายต่างมีความสามารถและมีสิทธิเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกเพศหากพิจารณาถึงสตรีที่เกี่ยวข้องกับ

พุทธศาสนา สามารถแบ่งได้เป็นสองพวก คือ “ภิกษุณี” ซึ่งเป็นสตรีที่เลื่อมใสและอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีได้มาจากชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง แต่มาจากทุกชนชั้นวรรณะทางสังคมอินเดีย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนาเปิดกว้างสำหรับสตรีโดยทั่วไป ทำให้สตรีทุกชนชั้นวรรณะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในทางพุทธศาสนา เพราะทุกคนจะต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเดียวกัน และจะได้รับการปฏิบัติต่อในฐานะเสมอกัน

การยอมให้สตรีทุกชนชั้นวรรณะมาแสวงหาความหลุดพ้นทางจิตวิญญาณ ถือเป็นการส่งเสริมเสรีภาพ และความเป็นปัจเจกบุคคลของสตรีได้โดยตรง ซึ่งพระพุทธศาสนาได้ยอมรับเรื่องนี้มานานแล้ว โดยไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะและเพศ อันให้ความสำคัญอย่างเท่าเทียมกันกับภิกษุ ที่จะช่วยกันส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ซึ่งแต่ละฝ่ายต่างมีหน้าที่ช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าสตรีก็สามารถเข้าใจธรรม บรรลุมรรคผล และแสดงธรรมได้ (ประคอง สิงหนาทนิตริภักซ์, 2516 : 1)

การที่พระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่าผู้หญิงมีศักยภาพในการบรรลุธรรมเช่นเดียวกับผู้ชาย เป็นจุดหักเหสำคัญที่แตกต่างไปจากค่านิยมและความเชื่อของอินเดียในสมัยนั้น” และท่านยังเห็นว่า “ผู้หญิงจะต้องยอมรับความคิดที่ว่า การปฏิบัติธรรมของผู้หญิงมีค่าเท่ากับผู้ชาย หากสามารถปรับค่านิยมในเรื่องคุณค่าทางจิตวิญญาณของผู้หญิงได้ ผู้หญิงสามารถมีบทบาทในการสร้างสรรค์โลก ที่มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี ในการยืนยันถึงความต้องการและศักยภาพของผู้หญิงแท้จริงนั้น คือ ความยุติธรรมในสังคม

การที่เราเป็นมนุษย์ เรามีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบดูแลเพื่อนบ้านของเราว่ามีปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อชีวิตหรือไม่ ชาวพุทธมีหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาว่าสหายธรรมของชาวพุทธ มีโอกาสในการแสวงหาการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาหรือไม่ ประเด็นเรื่องผู้หญิงในพุทธศาสนา เป็นเรื่องของความยุติธรรมในสังคมที่แสดงถึงความไม่เสมอภาคระหว่างสิทธิและโอกาสของชายและหญิงชาวพุทธ ทั้งๆที่คำสอนของพระพุทธองค์เป็นสากลและมีความเสมอภาคแก่มนุษย์โดยสิ้นเชิง แต่สภาพความเป็นจริงชายและหญิง ในพุทธศาสนายังแตกต่างกันอยู่ เป็นความแตกต่างที่ไม่เท่าเทียม”

บทสรุป

เรื่องความสำคัญของสตรีในพระพุทธศาสนานั้น สตรีมีความสำคัญมาก พระพุทธศาสนาจะอยู่ได้อย่างไรถ้าขาดผู้สนับสนุน แล้วผู้หญิงก็ทำตรงนี้มาก มากกว่าผู้ชายด้วยเราจึงบอกได้ว่าแม้ผู้หญิงจะบวชเองไม่ได้แต่ผู้หญิงก็ทำการสนับสนุนได้และดีมาก ซึ่งก็ได้กุศลเช่นกัน แม้ว่าจะไม่มากเท่ากับการปฏิบัติเอง แต่พระพุทธศาสนาไม่ได้ปิดกัน ถ้าใครอยากปฏิบัติก็ทำได้ไม่จำเป็นต้องมาบวช เพียงแค่การบวชจะช่วยให้ละทางโลกได้ง่ายขึ้นเท่านั้นเอง

สำหรับสถานภาพของสตรีไทย ในอดีตจนถึงปัจจุบันทางด้านศาสนานั้น มีความเปลี่ยนแปลงไปไม่มาก คือส่วนใหญ่ผู้หญิงในสถานภาพอุบาสิกา เป็นผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ แต่สตรีไม่นิยมถือครองเพศเป็นนักบวชเหมือนผู้ชาย แม้ในสังคมไทยจะมีการบวชแม่ชีแทนการบวชภิกษุณี แต่ผู้หญิงทั้งในอดีตจนถึงตอนนี้ส่วนใหญ่ชอบสนับสนุนมากกว่า แตกต่างจากผู้ชายที่พอถึงเวลาอายุครบ ก็จะบวชกันเกือบทุกคน กลายเป็นประเพณีไป

ทางด้านความเข้าใจของชาวพุทธเอง ในเรื่องคติทางเพศในพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าเรื่องศาสนานั้นเป็นเรื่องของตัวบุคคล ศาสนาพุทธไม่ได้มีการปิดกั้นหรือเลือกปฏิบัติต่อคนเพศใด ฉะนั้น เราจะเห็นว่า สตรีชาวพุทธในสังคมแบบพุทธนั้น แท้จริงแล้วไม่มีข้อแตกต่างอะไรเลยกับผู้ชาย แต่ค่านิยมที่เป็นอยู่ในสังคมไทยนั้น มีการผสมผสานกันอยู่ระหว่างค่านิยมทางพุทธศาสนากับค่านิยมทางสังคม คือเราจะเห็นว่าสังคมไทยไม่มีภิกษุณี ดังนั้น ถ้าอยากทำบุญอะไรที่ได้บุญมาก เราต้องทำกับคนที่ปฏิบัติธรรมเคร่งครัด ถือศีลมากนั่นก็คือพระสงฆ์ เลยกลายเป็นว่า พระสงฆ์เป็นเพียงตัวแทนของพระธรรมพระศาสนา คนจะเข้าถึงธรรมเข้าถึงบุญมากกว่าถ้าเข้าทางพระสงฆ์ จึงทำให้สถานภาพของผู้หญิงในฐานะนักบวชนั้น ยังไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมมากเท่าใดนัก เนื่องจากทางเลือกที่มีอยู่นั้น(การบวชเป็นแม่ชี) ยังเป็นทางออกที่ไม่สมบูรณ์ทีเดียว แต่สมบูรณ์ที่สุดที่สตรีไทยชาวพุทธสามารถทำได้ในขณะนี้ (ชญาณี วจิวิจิตร, 2550 : บทคัดย่อ)

หากเราเห็นความสำคัญในบรมพุทธานุญาตของพระพุทธเจ้า ที่ทรงประทานให้กับสตรี ที่จะพัฒนาศักยภาพทางจิตวิญญาณของตนได้เช่นเดียวกับบุรุษ การนำจุดมุ่งหมายสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้แก่สตรีมาถือเป็นเจตนารมณ์ที่สำคัญที่สุดแล้ว การกีดกันไม่ว่าจะ

อ้างด้วยเหตุผลใดๆ ดังที่กล่าวมาแต่ต้นนั้นก็จะไม่มีเลย อีกทั้งในสังคมปัจจุบัน กระแสสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิสตรีเริ่มมีการตื่นตัวมากขึ้น (เรื่องเดียวกัน:บทคัดย่อ)

จึงเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาว่า การนำแนวคิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสตรีไทย มีสิทธิที่จะบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาได้หรือไม่ ซึ่งถือเป็นเสรีภาพของการนับถือศาสนา ตามที่กฎหมายให้การรับรองและคุ้มครอง ไม่ว่าจะตามพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน และตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การที่สตรีไทยควรที่จะมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา และมีสิทธิในการเลือกบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ถือเป็นสิทธิอันชอบธรรม ที่กฎหมายให้การรับรองและคุ้มครอง แต่จากสภาพปัญหาต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ก็ยังคงมีการกีดกันสตรีเข้าสู่พื้นที่ทางพุทธศาสนาอยู่ ไม่ว่าจะเป็นบทบัญญัติทางกฎหมาย หรือจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งจะศึกษาในประเด็นทางกฎหมายในบทต่อไป

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). มหาจุฬาเตปิฎก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหากมล ถาวโร (มั่งคำมี). (2550). "การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนา :ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทสตรีในสังคมไทยปัจจุบัน" . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) และคณะ. (2544). สตรีในพระพุทธศาสนา พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2525). การศึกษาเรื่องผู้หญิง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาริชาติ นนทกานันท์. (2523). "แนวความคิดเกี่ยวกับสตรีในพุทธปรัชญา" .วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2528). มาตสตรีในพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสามัคคีสาส์น จำกัด.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญแสน (2539). การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทส่องสยาม จำกัด.

- ชญานี วจีวิจิตร. (2550). “สถานภาพสตรีไทยชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน”.วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประคอง สิงหนาทนิติรักษ์. (2526). “บทบาทของแม่ชีไทยในการพัฒนาสังคม”.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลักษณะวัต ปาละรัตน์. (2535). สตรีในมุมมองของพุทธปรัชญา.กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.